

МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

© 2015 КОЖУШКО О. В., ВЛАДІМІРОВА Н. П.

УДК 657.2

Кожушко О. В., Владімірова Н. П.

Макроекономічне підґрунтя забезпечення фінансової безпеки держави

Метою статті є визначення основних макроекономічних факторів забезпечення фінансової безпеки держави. У статті визначено основні проблемні питання забезпечення фінансової безпеки держави. Визначено, що поняття «загрози» у фінансовій сфері є ширшим за поняття «ризик». Запропоновано під загрозами фінансової безпеки розуміти негативні зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому політичному, економічному або природному середовищі, а також ситуації, що складаються в результаті цих змін, які змушують країну йти на додаткові зусилля, вимагають додаткових витрат, мобілізації ресурсів з метою забезпечення виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами, суспільством та зовнішніми кредиторами. Також у статті виокремлено внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на фінансову безпеку України. Зауважено, що однією з важливих складових фінансової безпеки держави є боргова безпека. В цьому аспекті визначено основні проблемні питання забезпечення боргової безпеки країни. Крім того, виділено негативні наслідки впливу зростання державного боргу на безпеку фінансового сектора держави. Зауважено, що прогнозування рівня фінансової безпеки передбачає варіантність передбачення та має відбиток суб'єктивності.

Ключові слова: фінансова безпека, боргова безпека, ризики, загрози, фактори впливу

Бібл.: 8.

Кожушко Ольга Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра контролю і аудиту, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

Email: Olga_kozhushko_z@ukr.net

Владімірова Наталія Петрівна – аспірант, кафедра контролю і аудиту, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

УДК 657.2

UDC 657.2

Кожушко О. В., Владимірова Н. П. Макроекономическое основание обеспечения финансовой безопасности государства

Kozhushko O. V., Vladimirova N. P. The Macroeconomic Basis for Ensuring the State Financial Safety

Целью статьи является определение основных макроекономических факторов обеспечения финансовой безопасности государства. В статье определены основные проблемные вопросы обеспечения финансовой безопасности государства. Определено, что понятие «угрозы» в финансовой сфере является шире понятия «риск». Предложено под угрозами экономической безопасности понимать негативные изменения как во внешней, так и во внутренней политической, экономической или природной среде, а также ситуации, складывающиеся в результате этих изменений, которые заставляют страну прилагать дополнительные усилия, требуют дополнительных затрат, мобилизации ресурсов с целью обеспечения выполнения государством своих обязательств перед гражданами, обществом и внешними кредиторами. Также в статье выделены внутренние и внешние факторы, влияющие на финансовую безопасность Украины. Замечено, что одной из важных составляющих финансовой безопасности государства является долговая безопасность. В этом аспекте определены основные проблемные вопросы обеспечения долговой безопасности страны. Кроме того, выделены негативные последствия влияния роста государственного долга на безопасность финансового сектора государства. Отмечено, что прогнозирование уровня финансовой безопасности предусматривает вариантность предсказания и имеет отпечаток субъективности.

The aim of the article is to define the main macroeconomic factors ensuring the state financial safety. The article defines the main problem areas for ensuring the financial safety of the state. It has been determined that the concept of «threat» in the financial sector is broader than the concept of «risk». It has been suggested that «the threat to economic security» should be considered as negative changes both in the external and internal political, economic and natural environment, as well as the situations developing as a result of these changes, which force countries to make additional efforts, require additional costs, mobilization of resources to ensure the implementation by the state of its obligations to the citizens, society and external creditors. The article also highlights the internal and external factors affecting the financial safety of Ukraine. It has been noticed that one of the important components of the state financial safety is debt safety. In this respect, the basic issues of debt security have been defined. Besides, negative consequences of the public debt growth impact on the state financial sector safety have been revealed. It has been pointed out that predicting the financial safety level provides the prediction variance and has a subjective character.

Keywords: financial safety debt safety, risks, threats, factors of influence

Bibl.: 8.

Kozhushko Olga V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Control and Audit, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Email: Olga_kozhushko_z@ukr.net

Vladimirova Nataliia P. – Postgraduate Student, Department of Control and Audit, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Ключевые слова: финансовая безопасность, долговая безопасность, риски, угрозы, факторы влияния

Библ.: 8.

Кожушко Ольга Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра контроля и аудита, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Email: Olga_kozhushko_z@ukr.net

Владимирова Наталия Петровна – аспірант, кафедра контролю і аудита, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

Вступ. Фінансова безпека держави є надійним підґрунтям і найважливішою складовою економічної безпеки країни. Вона залежить від достатності обсягів фінансових ресурсів держави, необхідних для виконання її управлінських, економічних та соціальних функцій. Рівень фінансової безпеки визначається можливістю держави нейтралізувати вплив наявних загроз на її спроможність виконувати належні внутрішні та зовнішні зобов'язання своєчасно і в повному обсязі. Тому одним з найважливіших елементів державного фінансового контролю в Україні є моніторинг і прогнозування факторів, що визначають ризики та загрози фінансовій безпеці держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансової безпеки суб'єктів господарювання зокрема та держави в цілому присвячено чимало робіт українських економістів, які з різних позицій трактують ці поняття (А. Єпіфанов, В. Мунтіян, О. Барановський), роблять спроби за різними індикаторами визначити рівень фінансової стабільності національного фінансового сектора (В. Шлемко, І. Білько, Є. Єрмошенко), класифікувати загрози фінансовій безпеці (О. Власюк, А. Даниленко) та ідентифікувати ризики, які виникають в секторі державних фінансів (В. Гаркавенко, Г. Єршова). Проте постійного розгляду потребують питання, пов'язані з обґрунтуванням і виокремленням факторів, які впливають на забезпечення фінансової безпеки держави та суб'єктів господарювання зокрема. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних макроекономічних факторів забезпечення фінансової безпеки держави.

Результати дослідження. В результаті проведеного дослідження встановлено, що під ризиками у фінансовій сфері розуміють вірогідність відхилення обсягів доходів, витрат та запозичень від очікуваних (планових) значень протягом певних періодів часу. У разі прояву ризиків у сфері фінансів, пов'язаних з недотриманням певних доходів або перевищенням запланованих витрат (при неможливості покриття таких розривів за рахунок запозичень на зовнішньому та внутрішньому фінансових ринках), держава буде не в змозі виконувати свої зобов'язання перед суспільством та кредиторами. В таких випадках, як правило, пріоритетом держави є погашення зовнішніх зобов'язань із одночасним нарощенням заборгованості перед суспільством із фінансування відповідних функцій та виконання соціальних програм. У разі ж невиконання державою своїх договірних зобов'язань з погашення та обслуговування боргів, які виникли у попередні періоди у зв'язку із запозиченням фінансових організацій, у країні може бути зафіксовано дефолт.

Тому завданням контролю у сфері фінансів є завчасна оцінка вірогідності та обсягів можливих відхилень державних доходів, витрат та запозичень від їхніх очікуваних

(планових) значень. При цьому важливо чітко розмежувати ризик недоотримання доходів, ризик понадпланових витрат та ризик недоступності запозичень, проявом якою є, зокрема, неможливість рефінансувати борги.

Поняття «загрози у фінансовій сфері» є ширшим за поняття «ризик». Загрозами фінансовій безпеці України є негативні зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому політичному, економічному або природному середовищі, а також ситуації, що складаються в результаті цих змін, які змушують країну йти на додаткові зусилля, вимагають додаткових витрат, мобілізацію ресурсів з метою забезпечення виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами, суспільством та зовнішніми кредиторами. Загрози фінансовій безпеці держави можуть бути як універсальними (тобто одночасно створювати ризики як в частині зниження доходів, так і завищення витрат), так і специфічними. До універсальних затрат можна віднести тривалість економічної кризи у країнах – торговельних партнерах України. Типізація економіки держави, високий рівень корупції у власних структурах, прояви зовнішньої агресії тощо. Специфічними загрозами є негативні процеси, які погіршують, а подекуди унеможливають залучення державних фінансових ресурсів для використання нею своїх зобов'язань, наприклад, падіння рівня довіри суспільства, зарубіжних країн та міжнародних фінансових організацій до держави як суб'єкта фінансових відносин. Цій рівень довіри формується залежно від достовірності та об'єктивності економічних прогнозів, на основі яких розробляється бюджет; фінансової політики та дисципліни, рівнів дефіциту бюджету і боргу; очікування розмірів майбутніх зобов'язань.

Ринкова економіка за своєю природою є двосекторною і складається із реального і фінансових секторів. Звісно, що реальний сектор є первісним і базовим, необхідним для забезпечення основ людського існування. І лише поява грошей започаткувала формування фінансового сектора і власно ринкової економіки. Тобто в системі економічних відносин за походженням фінансовий сектор є вторинним. Але, започаткований запитами виробництва, він швидко розвивається і формує складні фінансові структури. Сьогодні виник своєрідний поділ праці між цими секторами економіки: реальний сектор забезпечує життєдіяльність населення, а фінансовий – створює необхідні сприятливі умови для обслуговування розвитку реального сектора у вигляді грошей, цінних паперів, різноманітних фінансових інституцій.

Але, первісно створений для обслуговування виробництва, фінансовий сектор почав розвиватися за своїми власними законами. І в умовах розвитку ринкових відносин у нашій країні фактично формується паралельна економіка зі складною системою зв'язків з її реальним сектором. При цьому розвиток фінансового сектора не завжди відбувається на користь виробництва. І в багатьох випадках фінан-

совий сектор економіки є одним з факторів, що негативно впливає на економічну безпеку держави. Фактично фінансова сфера все більше відривається від реальної економіки, самоізолюється і замикається на здійсненні суто фінансових операцій. Тому фахівці з країн із розвинутою ринковою економікою зазначають, що в сучасних умовах біля 90 % фінансових угод не служать виконанню економічних функцій. Складається така ситуація, коли гроші роблять тільки гроші майже виключно у сфері фінансових трансакцій і майже без оглядки на реальний сектор економіки.

Отже, фінансова безпека є дуже мінливою категорією, на яку впливають такі фактори, іноді, на думку багатьох, не сумісні та не пов'язані між собою, як економічна нестабільність, рівень зваженості, психологія громадян та інші, тобто, на думку психологів, безпека – це передусім схильність розуму, настроїв, а не стан. Ось чому багато іноземних вчених вважають, що усунення загроз фінансовій безпеці потребує не лише високопрофесійних і ефективних заходів у сфері державного фінансового контролю та економічного менеджменту, а й цілеспрямованих дій у напрямку змін соціально-психологічних установок, домінуючих у суспільстві.

Варто зазначити, що існує безліч загроз фінансовій безпеці держави, які можна поділити за такими ознаками: по відношенню до об'єкта (суб'єкта); їх реальністю; тривалістю та терміном дії; характером впливу; ступенем небезпеки, значущістю та масштабами впливу: характером спрямування, повторюваністю тощо. Але єдиної знакової класифікації ризиків та загроз фінансовій безпеці країни поки що не існує. Однак більшість вітчизняних вчених та фахівців в основу такої класифікації покладають принцип розподілу загроз по відношенню до об'єкта безпеки, тобто поділяють їх на зовнішні та внутрішні.

Сучасний процес інтеграції України в європейське співтовариство, на жаль, супроводжується такими негативними процесами, як неконтрольоване зростання зовнішньої заборгованості, обмеження присутності нашої країни на зарубіжних фінансових ринках, вивезення за кордон валютних запасів, послаблення фінансової самостійності у вирішенні начальних питань соціально-економічного розвитку країни та іншими.

На думку автора, основними зовнішніми факторами, що впливають на фінансову безпеку України, є:

- активна протидія рівноправній участі нашої країни у міжнародних структурах торговельно-економічного та фінансово-кризисного регулювання;
- порушення національного валютного режиму на дестабілізацію курсу національної грошової одиниці України;
- створення напруженості у міжнародних валютних і розрахункових відносинах;
- спроби отримати найбільші прибутки з торговельно-економічних і науково-технічних зв'язків з Україною, використання методів недобросовісної конкуренції, підкупу державних службовців;
- порушення режиму міжнародної міграції капіталу;
- підтримання із зовні неконтрольованого вивезення капіталу за межі України;
- залежність фінансування дефіциту платіжного балансу та інвестицій для структурної перебудови ві-

тчизняної економіки від надання кредитів, іншої фінансової допомоги міжнародними фінансовими організаціями або окремими іноземними державами;

- потенційна можливість використання проблем зовнішньої заборгованості як засобу політичного тиску на Україну.

Але більшість вітчизняних фахівців [1; 3; 4; 6; 7] вважає, що найбільшою загрозою для фінансової безпеки України є внутрішні фактори, такі як:

- неможливість правове регулювання фінансово-кредитної сфери;
- невідповідність методів регулювання фінансового ринку зростаючому рівню розвитку й інтеграції фінансових ринків;
- відсутність необхідних засобів і методик, які б дозволяли адекватно та оперативно реагувати на негативні зміни у фінансовій сфері;
- недостатній рівень монетизації економіки;
- нестабільність фінансово-кредитної системи і послаблення її регулюючих функцій у сфері формування та виконання бюджету, інвестування пріоритетних галузей економіки, боротьби з інфляцією, запобігання відтоку вітчизняного капіталу за кордон і створення передумов для розвитку вітчизняного підприємництва;
- розбалансованість фінансово-грошових потоків, відсутність ефективних механізмів їх регулювання та саморегулювання;
- відокремленість банківської системи від функціонування інших галузей економіки;
- зменшення загального фінансового потенціалу підприємств реального сектора економіки;
- набуття економічної та політичної кризою тяжкого характеру та виникнення тяжких наслідків для фінансової системи країни;
- неефективність податкової політики та масові порушення податкового законодавства;
- послаблення бюджетного потенціалу та недостатня ефективність фінансово-господарського контролю з боку державних органів за законним, цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів;
- надвисока централізація національних фінансів, нерозвиненість внутрішнього ринку капіталів;
- низький рівень вітчизняного фінансового менеджменту;
- відсутність стимулів та можливостей для довгострокових капіталовкладень, чіткого порядку розробки інноваційних програм;
- криміналізація фінансових відносин та зростання організованої злочинності у фінансово-кредитній сфері;
- відсутність дієвого механізму забезпечення банківської безпеки;
- нерозвинутість системи захисту вкладників фінансових установ тощо.

До того ж слід мати на увазі, що внутрішні загрози фінансовій безпеці держави можуть посилюватися під впливом зовнішніх чинників. Крім того, сучасна вітчизняна наукова думка ще не розробила чіткого підходу до ви-

значення джерел потенційних загроз фінансовій безпеці. І один і той самий фактор по-різному сприймається як окремими особистостями, так і представниками різних контролюючих органів, посадовими особами фінансових установ, керівниками держави та представниками різних політичних сил.

Узагальненими показниками, що пропонуються для визначення фінансової безпеки, як правило, є: показники реального і національного ВВП, бюджетного сектора, інфляції, валютного ринку, банківської системи та державного боргу. Зазначені показники дійсно впливають на фінансову безпеку держави, але вони є занадто узагальненими та за їх значеннями вкрай важко оцінити фактичний рівень безпеки державних фінансів без відповідних аналітичних процедур.

Наприклад, рівень боргової залежності держави разом з умовами, що склалися на внутрішньому та зовнішніх фінансових ринках, є ключовим фактором безпеки державних фінансів. Величина боргової залежності держави зазвичай характеризується такими показниками, як відношення загальної суми державного боргу до ВВП та рівень зовнішньої заборгованості на одну особу (дол. США).

Варто зауважити, що в Україні граничне значення рівня державного боргу визначено законодавчо лише за одним показником – відношенням державного боргу у відсотках до ВВП. При цьому у ст. 18 Бюджетного кодексу України зазначено, загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України [2].

З цього приводу автори згодні з думкою В. І. Гаркавенко про те, що при встановленні граничного значення рівня державного боргу не були враховані такі фактори [2, с. 46]:

- ступінь вразливості до впливу зовнішніх шоків для країн з ринками, що формуються, є вищим, ніж для розвинутих країн. Це зумовлено тим, що їхні економіки менш диверсифіковані, рівень заощаджень є нижчим, а національні фінансові системи менш розвинуті. Країни, в яких зовнішні зобов'язання становлять суттєву частку державного боргу або значною є частка державного боргу, деномінована в іноземній валюті, а до таких країн належить і Україна, більшою мірою підпадають під дію «ефектів зараження», пов'язаних із нестабільністю міжнародних потоків капіталу;
- спроможність держави виконувати боргові зобов'язання в іноземній валюті, яка пов'язана із валовим зовнішнім боргом і безпосередньо залежить від сальдо поточного рахунку та рівня міжнародних резервів;
- навантаження на Державний бюджет з погашення та обслуговування державного боргу.

Слід зазначити, що проблема державного боргу вже давно є однією з найважливіших не лише у багатьох країнах світу, а й на рівні міжнародних організацій, тому вона перебуває у центрі уваги вчених-економістів. І це, насамперед, відбувається тому, що протягом останніх років спостерігається стійка тенденція зростання боргової залежності більшості держав, а внутрішні та зовнішні борги є невід'ємною складовою фінансових систем більшості країн

світу. Це зумовлено такими чинниками, як: збільшення соціальних виплат та, водночас, соціального навантаження на бюджет; несприятлива демографічна ситуація, пов'язана зі старінням населення, в результаті чого зростають витрати на охорону здоров'я та інші; лібералізація податкового законодавства і, як наслідок, зниження податкових ставок, що призводить до зменшення доходної частини бюджету; збільшення обсягів державного боргу та, зрештою, бюджетних витрат на його обслуговування.

Сьогодні в Україні діють Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 (далі – Методичні рекомендації) [5]. Ці рекомендації визначають методикку розрахунку рівня економічної безпеки України, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки. Також у них визначено поняття фінансової безпеки та її складові, однією з яких є боргова безпека («такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняній фінансовій системі») [5], а також критерії безпеки і значення індикаторів - порогові (кількісні величини, порушення яких зумовлює несприятливі тенденції в економіці) та граничні (кількісні величини, порушення яких спричиняє загрозливі процеси в економіці).

Однак перелік індикаторів фінансової безпеки, наведений у Методичних рекомендаціях, та їхні порогові значення, навіть за умови додержання, не дали б змоги утримувати боргове навантаження у прийнятних межах та контролювати рівень боргової безпеки сектора державних фінансів.

В той же час використання державних запозичень як інструменту фінансової політики держави, з макроекономічного погляду, до певних меж є обґрунтованим. Проте надмірне використання державою позик з метою фінансування дефіциту бюджету створює значні загрози фінансовій безпеці країни.

Негативними наслідками впливу зростання державного боргу на безпеку фінансового сектора країни, можуть бути [8, с. 108]:

- уповільнення економічного зростання внаслідок боргової залежності держави;
- зростання залежності країни від кредиторів, а саме – від міжнародних організацій та іноземних держав, у проведенні фінансово-економічної політики, виходячи з власних національних інтересів;
- збільшення витрат на обслуговування державного боргу при значних його розмірах або неефективному використанні державних позик, що призводить в подальшому до підвищення податків та загострення бюджетних проблем;
- державні запозичення на фінансових ринках, з метою рефінансування боргу або його обслуговування, можуть спричинити зростання відсоткової ставки та, відповідно, скорочення інвестицій

у реальному секторі економіки, посилення кризи неплатежів, подальшого збільшення боргу;

- значні обсяги запозичень протягом двох – трьох років призводять до формування фінансових пірамід, які є передвісниками фінансової кризи, оскільки повернення боргів та відсотків за ними спричиняє постійне збільшення боргу;
- запозичення на внутрішньому ринку можуть стати чинником інфляційних процесів, якщо для придбання цінних паперів використовується кредитна емісія;
- необхідність обслуговування зовнішнього державного боргу (при значних його розмірах) зумовлює суттєве скорочення внутрішнього споживання;
- запозичення на зовнішньому ринку створюють загрозу для всіх елементів фінансового ринку країни, оскільки проблеми значної зовнішньої заборгованості безпосередньо пов'язані з грошово-кредитною, валютною, бюджетною, податковою політикою, платіжним і торговельним балансом, стійкістю банківської системи та національної валюти, розвитком економіки, а також з процесами, що відбуваються на внутрішніх та світових ринках капіталу;
- надмірні обсяги зовнішнього боргу можуть призвести до контролю нерезидентами ситуації у країні та негативно позначитися на стані фінансової безпеки держави.

Зазначені загрози потребують постійної уваги і детального аналізу як з боку контролюючих органів, так і керівництва держави і фінансових інституцій оскільки вони, по суті, є вирішальними для стійкості фінансового сектора вітчизняної економіки.

Однак високий рівень державного боргу не є однозначним свідченням загрози фінансовій безпеці країни. Нерідко, чим багатша країна і вищий у ній рівень життя, тим більші у неї обсяги державного боргу, адже соціальні зобов'язання та реалізація масштабних державних програм потребують додаткових коштів, які можна залучити. Прикладами цього можуть бути такі держави, як Японія та США. Так, у 2011 році Японія посідала перше місце в рейтингу країн, як за показниками відношення державного боргу до ВВП (229,8 %), так і за показниками обсягу державного боргу на одну особу (105512 дол. США). А США в цьому рейтингу посідали шосте місце за показником відношення державного боргу до ВВП (102,9 %) та третє – за показником обсягу державного боргу на одну особу (49808 дол. США). Але економіки цих країн є одними з найбільш ефективними та конкурентоспроможних. Більш того, ці країни є емісійними центрами резервних валют світу, що дає їм можливість отримувати емісійні доходи та, в разі потреби, в будь-який час профінансувати свої видатки за рахунок багатомільярдної емісії, яка буде використана світовою економікою. Державний борг США є виключно внутрішнім, відповідно і в Японії переважна частина державного боргу сформована за рахунок внутрішніх запозичень. Більш того, ці країни є одними з найбільших кредиторів світової економіки, вони мають не тільки державні борги, а й активи під них у вигляді боргових зобов'язань інших країн. Саме тому, незважаючи на тенденцію зростання державного боргу, що, безумовно, є фактором ризику, Японія

і США далекі від проблем країн Південної Європи, в яких рівень державного боргу у відношенні до ВВП складає: Греція (160,8 %), Італія (120,1 %) та Португалія (106,8 %). У цих країнах, на відміну від Японії та США, державний борг сформовано переважно за рахунок зовнішніх запозичень [8, с. 125].

Разом тим, низький рівень державного боргу не завжди є свідченням відсутності фінансових проблем у країні. Так, за обсягом державного боргу на 1 особу в кінці рейтингу 96 країн світу перебувають Ефіопія (134 дол США) та Узбекистан (143 дол. США) [8, с. 251–260]. Проте такий низький рівень державного боргу в цих країнах пов'язаний не з достатніми для фінансування державних витрат доходами, а з політичною нестабільністю в цих країнах та слабкістю їхніх економік, що обмежують можливості запозичень на фінансових ринках. Україна в рейтингу за показником відношення державного боргу до ВВП в 2012 році посідала 58 місце (36,5 %), а за обсягом державного боргу на одну особу – 60 місце (1322 дол. США) [8, с. 260].

Завдання з виявлення реальних та потенційних загроз фінансовій безпеці держави, на нашу думку, повинно бути покладено на Рахункову палату України. Для виконання такого завдання Рахунковій палаті необхідно розробити нові методичні підходи до проведення контрольних заходів, а також удосконалити напрямки «традиційного» контролю, наприклад, перевірку питань формування та погашення державного боргу України. Предметом ретельного контролю повинні стати:

- його загальний обсяг на контрольні дати;
- його відповідність законодавчо затвердженим граничним розмірам;
- обсяг державних запозичень у певному бюджетному році загалом і в розмірі зовнішньої та внутрішньої складових і окремих кредиторів;
- обсяг загальних виплат за державним боргом, що мають бути здійсненні в певному періоді за рахунок бюджетних коштів;
- обсяг виплат Національним банком України за державним боргом за рахунок офіційних валютних резервів.

Визначальне значення для поліпшення аналітичної складової роботи Рахункової палати має запровадження в її діяльність прикладного бюджетного аналізу, який є не підготовчим аналітичним етапом для розробки прогнозів у сфері фінансової безпеки, та внесення практичних пропозицій для вирішення проблем питань у цій сфері. Важливим елементом покращення контрольної аналітичної роботи Рахункової палати є її тісна співпраця з відповідними комітетами Верховної Ради України. Основними функціями цих комітетів повинні стати:

- розгляд фінансових питань, що потребують контрольної перевірки;
- розгляд звітів про результати таких перевірок
- проведення парламентських слухань за результатами перевірок;
- обговорення результатів перевірок на пленарних засіданнях парламенту;
- розроблення резолюцій, які містять рекомендації за результатами звітів про результати перевірок

на адресу уряду або міністерств, відомств, що перевірялися.

Що ж стосується прогнозування рівня фінансової безпеки, то сам термін «прогноз» вже передбачає багато варіантність передбачення, оскільки будь-які показники фінансової безпеки, що кількісно визначають якісні характеристики окремих явищ, унеможливають визначення універсальних показників такої безпеки, бо всі вони, в тій чи іншій мірі, мають відбиток суб'єктивності.

Висновки Отже, визначено, що одним із найважливіших елементів економічної безпеки країни є фінансова безпека, оскільки характерною рисою сучасного розвитку нашої держави є стрімке зростання фінансового сектора економіки та його впливу на різні сторони суспільного життя. Кризові явища, що останнім часом відбуваються на фінансових ринках, безпосередньо позначаються на соціально-політичній ситуації країн, а фінансові потрясіння, що час від часу виникають як на національному, так і на світовому рівні, ускладнюючи виробничі процеси, призводять до погіршення життєвого рівня населення та зростання соціальної нестабільності у суспільстві. Все це посилює увагу до проблем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та країни в цілому, адже без вирішення цієї проблеми неможливо проводити будь-які як адміністративно-територіальні, так і соціально-економічні реформи.

Авторами визначено основні фактори (внутрішні та зовнішні), що впливають на фінансову безпеку держави, виокремлено основні загрози фінансовій безпеці держави. Також піднято проблеми забезпечені однієї з основних складових фінансової безпеки – боргової безпеки.

Подальшим напрямом дослідження є визначення індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки різних суб'єктів господарювання та держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський ; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999.
2. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
3. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави і національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
4. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров. – Х. : ФОП Павленко О. Г., 2010. – 388 с.
5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
6. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон підприємство : монографія / [В. М. Гець, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, І. О. Черняк та ін.] ; за ред. В. М. Гейця. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
7. Мунтян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
8. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання / О. С. Білоусова, В. І. Гаркавенко, А. І. Даниленко та ін. – К. : ДННУ «Аналіз фінансового управління», 2013. – 308 с.

REFERENCES

- Baranovskiy, O. I. Finansova bezpeka [Financial security]. Kyiv: Feniks, 1999.
- Bilousova, O. S. Ryzky i zahrozy finansovii bezpetsi sektoru derzhavnykh finansiv ta shliakhy yikh podolannya [Risks and threats to the financial security of the public finance sector and ways to overcome them]. Kyiv: Analiz finansovoho upravlinnia, 2013.
- Heiets, V. M. Modeliuvannya ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion pidpriemstvo [Simulation economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: INZhEK, 2006.
- Kurkin, M. V., and Ponikarov, D. V. Kontrol ta zakhyst ekonomichnoi bezpeky diialnosti pidpriemstv [Control and protection of economic security of enterprises]. Kharkiv: FOP Pavlenko O. H., 2010.
- [Legal Act of Ukraine] (2013). http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
- [Legal Act of Ukraine] (2001). <http://www.zakon.rada.gov.ua>
- Muntian, V. I. Ekonomichna bezpeka Ukrainy [The economic security of Ukraine]. Kyiv: KVITs, 1999.
- Yermoshenko, M. Finansova bezpeka derzhavy i natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia [The financial security of the state and national interests, the real threat strategy software]. Kyiv: KNTEU, 2001.